

absq; ordine sine vinculis ⁊ calce. q̄s dū sic
erunt. regulas aut doctrīnas aut confide
raciones poterimus fortassis dño propicio
poterit ⁊ eis in posterū ex decoro ordiē libelli
pulchritudo donari. q; si datum non fuerit
n̄lominus arbitramur nō nichil profecisse
si materiam p̄parauerimus alijs ad ea que
libuerit fabricanda. aut sub alio tropo. nō
frustra sudauerimus. si ex agro florētissimo
sacre scripture apes cogitationum nostra
rum collegerint. digesterintq; buccellas
quasdam faui mellis ad lumē cognicōnis
et ad deuocionis dulcorem atq; pro medi
camento desideriorum infirmorum. quas
particulas liceat postmodum in alueolo
libri vni⁹ decoro artificio speciosi⁹ ordinare

Explicit prologus
incipiūt oduſiōēs

A que tibi precepit deus cogita
semper. Quomā quilibz obligatē
scire. illud absq; cui⁹ noticia non
potest euitare peccatū Culpa
bilis ignorantia iuris diuini non cadit in fa
ciētē illud quod in se est. quomā spiritus
sanctus talem hoīez de nccarijs ad salutem

que vires suas excedunt. docere immediate
patus est. Ignorantia inuicibilis excusat
in eis p̄sertim q̄ sūt facti. nō autē crassa vel
supina q̄ puenit ex negligētia sciēdi et faci-
endi qd̄ in se est. Dicit autē inuicibilis. nō
q̄n̄vici possit. aut q̄ ex ea necesse sit tūc opari
sed q̄ opans suffitiēter scdm̄ ca⁹ euentum
diligentiā apposuit sciendi illud qd̄ nescit

Ignorantia iuris huāni sufficiens pmul-
gati nō liberat subditos a pena in foro exte-
riori. licet frequenter quo ad deū excuset a
culpa quosd̄ ignorātes. Nō q̄libz tenet
sciē de quolibet peccato mōrli an sit tale. licz
expediat istud inq̄rē a sciē iur̄ vniuscui⁹ qz
vires a statū. a pl⁹ eccl̄asticos q̄ laycos. Et
inter eccl̄asticos p̄lati ex officio tenētur. q̄
sint pati oī p̄senti r̄ddere racōez de ea que
in eis est fide a spe. Nemo vtens rōe. diu
ab ignorantia p̄ncipioz moraliū excusatur
forte enī morulā ad cōsiderādū apponē. fas
habet. Omnis doctrina a omīe studiū de-
bent de curiositate vana aut noxia culpari
que nō ordinātur actu vel habitu. mediate
vel immediate ad bene moāliter gratuiteqz
viuendū. Dare studiū suū rebo inutilib⁹
aut noxijs. vtilioribus scienter omissis cu-
riositas est dāpnabilis. Vtile et inutile

notiū ⁊ innotiū dicuntur in moralibus. non
absolute. sed p respectū ad nos cū circūstan-
tijs finis loci et tps officij atq; ceterorum

Omnis obligacō finalit̄ r̄ducit̄ ad dicta-
mē liberi arbitrij dñij sic volentis obligare
creaturā. qđ dictamē nob̄ innotescit l̄ in lu-
mine fidei vel gracie infusay. vel in luē nāli
signato sup nos. Vnde practica iudicia ra-
cōnis habem⁹. Aut p luā scīay tam dīnay
q̄ huānay ex duplici luē p̄ori emanantiū
aut postremo p exp̄iētie multiplicis luōfū
documētū. p quod fit vt virt⁹ quā ars cici-
us opetur. ppter qđ virtuofus bñ iudicat
de oibus et est suo iudicio virtutis mediū
assumēdū In p̄ncipijs moralib; fit p̄el-
sus qñq; a nocōrib; ⁊ q̄i a posteriorib;. vt
ex hīs que videm⁹ in huāna policia assur-
gendo ad diuinā legē. qñq; fit econ̄ a priori
considerando eas leges. que nature sunt no-
tiores qualis est lex et̄na Equitas quā
noīat p̄bus Ep̄ykeiam p̄ponderat iuris ri-
gori. Est aut̄ eq̄tas iusticia p̄satis oib; cir-
cūstātijs p̄ticularib;. dulcore miē tp̄ata hoc
intellexit q̄ dixit. Ip̄e etiam leges cupiūt vt
iure r̄gant̄. Et sapiēs. Noli eē iust⁹ nis. Ali-
oqñ sūma iusticia sūma iniusticia fit Oia
mādata dei eq̄tas. idest cū eq̄tate p̄sanda

Bonarū mentiū est ibi agnoscere culpā
vbi culpa nō est. agnosce in quā nō p assen
sum firmū. hoc enī stultū periculosūq; fieri
sed sic. ut doleat aut peiteat homo postmo
dū quasi veraciter in culpa tenetur. Nul
lū est pccm mōrle actuale absq; consensu libe
ro iōis vero vel interpretatiuo. Interpretatim
consensū tūc esse dicim⁹. dū habuit racō tps
sufficiens deliberādi ⁊ rēfugiendi ea. circa q̄
vitanda esse pūgil tenebatur. qualis dicit
lex forēsis. Qui tacet consentiē videt. dū vide
licet repugnaē debet. Consensus in actū
solū venialis malum. est tūmō venialis. lo
quendo de veniali ex gñe suo. vt est verbū
ociosū. Nullū pccm est adeo veniale. qñ
ipm vel sibi simile fiat mōrle dū placet. hoc
est dū cōsensu addit. si tamē illud veniale
erat actus mōrle ex gñe suo. ⁊ ex eo q̄ nō
fiebatur ex consensu libero et pfcō venialis red
debatur. Nullus est actus adeo mortalis
qñ ipse vel sibi similis sit non mortalis dū
displicet. vel si nō placet consensu pfecto delibe
ratoq;. Nichil est adeo consiliū in lege euā
gelica. qñ in casu posset esse obligatoriū. et
ita quilibet vtēs rōne tenetur scdm ppara
tōnez aī ad qdlibet consiliū vtputa mātiriū
vel dimissionē oīm suorū et similiū. si et vbi

neccitas imminet hoc agendi. Obligat insup
quodlibz cōsiliū quod nō otempnatur tāq̄
non sit salubrior seruatio eius q̄ oppositi

Nullus ita cōsilijs seruandis astringitur
qn̄ ab eo aut possit aut debeat in casu eorū
obseruacō verbalis q̄nqz p̄mitti. vt de nō
habendo duas tuicas. de p̄bendo pallia. tumi-
eam auferētī a similibz. Omnis agēs cōi
cōscīam edificat ad iekennā vel mōrliter si
cōscīa sit fixa. q̄ illud quod agitur est mōrle
vel venialiter solū. quātū est ex parte vni⁹
circūstantie. que est facere cōi cōscīam si
cōscīa iudicet illud esse solum veniale. In
nullo casu est aliquis perplexus inter duo
pccā qn̄ ei pateat erit⁹ absqz nouo peccato
Nam si iurauit quispiā se occisurū petrum
innocentē. non occidat eū. ipe non peccauit
nouit. s̄ iā peccauit in iurādo. Si autē dicit
sibi cōscīa erronea q̄ petr⁹ innocēs est statū
occidēt⁹ ab eo dimittat hāc cōscīaz a libera-
t⁹ ē. Si postreō incidāt duo p̄cepta icōpossibi-
lia ex culpa sua agat illud qd̄ de se magis ē
obligatoriū a a nouo pccō immūis existit

Exponē se peiculo peccati mōrlis est pccm
mōrle. vel sic agē incertū a dimittē certū in
mateia morari est pccm mortale si tale sit
icertū q̄ sit mōrle nō solū p̄ cōiectuās leues

aut ex suspiciōe trepida et scrupulosa. pue
niente ex nimio timore cadendi in via dei.
Sed intelligitur. dū tale est vehementer et
p̄babiliter incertum. eque. sicut oppositum
vel magis. tūc enī illud qđ agit nō caēbit
mōli culpa. aliter nō oportet. Consiiliū
salubre est frequēter agere contra scrupu
los leues et trepidos vitādo eos ad alioꝝ
iuditiū. quatin⁹ ex cōsuetudine fiat homo
robustus solidus et tñquillus in exercitio.
spūali. Exemplū in domicatorib⁹ et fumbu
larijs. Dans opam rei illicite ad se non
spectanti. nō excusat p̄ ignorātiā de peccato
sequenti. p̄serti quo ad penā in foro exteriori
de rigore soluendā. sed apud deū sepe non
imputat ad nouū aut maius p̄c̄m. Sicut
infectio hoīs p̄ ebrīū nō vtentē rōne. non
habet culpā maiore quā fuit talis ebrietas
Sic aliq̄ dicerēt de p̄c̄is dāpnatoꝝ. Am
bulandū est in virtutū dōctrīna via regia.
vt nec stridi⁹ fiat dei mandatū nec latus
q̄ ip̄e mandauerat. quāuis inde sumē pos
sint aliqui aut malitie velamen libertatem
aut ecōtra in desperacōez corruere. Non tñ
oib⁹ p̄ om̄i tpe et loco p̄dicādam affeim⁹
quālib⁹ vitatē. Homo qui tenet rēp̄mē
illecebram anteq̄ sit mōlis primo omisit

repmere et elutare. et hoc imputabitur ad
culpam mortalem in primo instanti non esse gratie
et esse peccati mortalis. et ante nunquam fuit verum
dicere. Iste mortaliter omittit. peccatum veniale
magis posset dici cohibitum quam prohibitum et esse
contra institutionem seu monitionem quasi
medium inter preceptum et consilium. quam absolute
contra preceptum. communius tamen. dicitur esse contra aut
preter preceptum et preter dilectionem dei. et non
contra. Omnis primi motus qui apti sunt insequen-
tiam et per eam regulari. si eam pervenerint
dici possunt peccata. etiam in puulis et fatuis quae sunt
contra ordinem nature primitus institute. tamen
rectius hoc dicitur de adultis ratione vigentibus
in eis. insuper certa quoque ratio pervigil esse debet
Omnis infidelium vita peccatum est. et si dum ex in-
fidelitate operantur aliter non oportet quam possunt
bene moraliter operari. sicut de fidelibus extra
gratiam sententia rectior tenet. Qui minima
negligit paulatim decedit. Nam veniale pec-
catum et si non perimit de ipse vitam gratie
infirmat tamen operationem eius que est vi-
ta secunda. et ad mortem si multiplicatur
disponit retardatque a profectu meriti et ab
acceleratione visionis dei. In via enim dei
non progredi. regressi est. Fac interim
scilicet dum es in peccato mortali quidquam boni potes

vt deus illustret cor tuum. nam bonū opus
de gñe ⁊ morale. eciā factū extra caritatē
utilitatē affert multā. sicut nocet veniale
qm̄ per tale opus disponitur homo ad opa
virtutū. ⁊ ad faci⁹ resurgēdū trahitur seu
p̄ aduersa seu p̄ p̄spera. iux̄ qd̄ expediē nos-
cit deus. Nullus actus de genē moris in
hūte vsū rōnis est simpliciter indifferēs neq̄
quo ad bonitatē moꝝ neq̄ quo ad meritū
vel demeritū saltē boni t̄p̄alis. Quantum
obligamur ⁊ quociens ex dīna auctōitate
querē salutē nr̄am eternam. tm̄ ⁊ tociens
obligamur bene opari ex gracia. Et q̄ non
p̄ quolibet momēto tenemur actualiter ten-
dere ad bñtudinē eternā. cū hoc sit p̄ceptū
affirmatiuū. idcirco non semp̄ culpabiliter
omittim⁹ dum extra gr̄am aliqd̄ opamur

Solus deus et nullus ali⁹ absq̄ ei⁹ om̄is-
sione potest directe ⁊ p̄se obligare quēcūq̄
hōiez eciā sibi subdiū absq̄ ei⁹ consensu libero
ad actus intēiores ⁊ latētes hñdos. solus
quippe deus pōt de talib⁹ iudicare. alij autē
nō nisi de eius mādato ⁊ reuelacōe. sed tm̄
de exterioribus. Notāter vero dicit̄ directe
et p̄se. et absq̄ consensu libero. q̄ indirēe ⁊ de
p̄ accēs vel ex consensu subdiū hoc potest fieri
dū vñ iubetur actus exterior. q̄ nō pōt fieri

nisi ab interiori pcedat. Nemo absq culpa sua aut cōsensu suo libero pōt de pse obligari ad ea q̄ sibi alias eēnt licita vel cōsilia. Potest aut hoc fieri de p accēns p manifesta vtilitate rei publice. cui⁹ est ps vel ex eius culpa saltē quo ad forū exteri⁹. Quomā racōnabile est vt nullus homo aliquūd p̄cipiat nisi illud de quo potest cognoscere iudicialit̄ scdm modū suū in foro suo. Idcirco finis ⁊ intencō legislatoris non cadunt sub obligacōe subditoꝝ. sed tātūmō opacōnes extiores p̄ceptorū. Et ita dicens horas aut ieiunās in p̄ccō mōzli aut intencōe sinistra vel absq̄ intencione absoluit se a p̄cepto ecclie sed non apud deū de negligentia aut puerfa intencōne sepius excusatur. P̄cepta dei affirmatiua. quia obligāt ad semp s̄ nō p̄ sepe corū obligacio est sub q̄dā disiūctiōe ad hoc tps vel ad aliud. Et ad hāc specie opacōis vel ad illā. Sicut colere deū laici exteiori. nō plus de se obligat ad hāc specie cultus exterioris. ⁊ ad hanc diem q̄ ad illā. Ad erudicōez atz certificacōez si deliū et vt cōformis sit in ecclīastica policia cultus dīn⁹ p̄lati ecclīastici tanq̄ sapientes statuti sūt per qd̄ expedit illud quod est s̄b disiūctiōe ad aliquod vnū certū ⁊ comune

xpijs limitare . sicut q̄ dei cult⁹ exterior de
die dñico ⁊ p̄ cessionē opibus seruilibus
exsoluat. Eccīastici p̄lati resp̄cū p̄ceptoz
dinoz ⁊ r̄gule euāgelice nullomō d̄ditoēs
sunt . sed dūtāt quidā int̄p̄tatoēs . expōsi
tores . p̄cones . doctoresq; . In̄p̄taco ⁊
limitacō vel expōsicō prelatoz in lege dīna
q̄ diu prelati nō d̄gnos̄cūtur abuti sua p̄tā
te . suscipienda est reuerenter tanq̄ lex dei
Abuterētur autē . si manifeste imponerent
onera nimis grauiā ceruicibus populi xpi
ani . vt si ad festimādū cottidie . aut ad sta
tum qualia r̄ligiosi habēt . oēs passim ast̄n̄
gi quererētur . Dispensacō prelatoz . que
est iuris cois q̄dam r̄laxacō seu mitigatio .
locū habet precipue circa p̄ticulares casus
⁊ p̄sonas singulaēs . qm̄ aliqua statuta sūt
p̄ cōitate . q̄ huic p̄sone vel illi . ⁊ in isto caū
vel illo nō ita sicut opposita d̄gruē d̄moscū
tur . Pene sūt r̄st̄ngende . sic q̄ absq; vti
litate reipublice vel eius cui infligūtur . neq;
institui . neq; institute exequi deberēt . et pec
cant oppositum facientes . vel eas cū hoc re
stituerint nō tollentes . In omni r̄publi
ca tollerari possunt aut debēt vicia . q̄ absq;
deiori peiculo . neq; corrigi . neq; extirpari
valerēt . quādo autē illud est . et quādo nō

difficile est et sepe impossibile generaliter diffini-
re nisi prout circumstantiis particularibus inspe-
ctis plati superiores et sapientes determinabunt

Exemplum est de metricibus et viciis et si-
milibus. que quique permittuntur. Et ita de concubi-
nariis sacerdotibus pro loco et tempore statet forte
esse faciendum. Cuius error facit ius ad hunc
sensum vel intellectum. et similes que plati et prin-
cipes sepe aliquid faciunt aut permittunt iustissime
ob errorem subditorum communem. que alias si
fierent aut permittentur ad culpam eisdem obli-
garent. Communis in obedientie culpa quique
absolvit de peccatis ab obedientia et a culpa
pro futuro et hoc in legibus positum ut tales
sunt. Alioquin non videtur in multis. quoniam lex lata
et iurata posset pro non observacionem aboleri

Consuetudo est optima legum interpretis si de
positis sermo fiat. Cum consuetudo sit alte-
ra natura. Leges assuete et quasi iam innatales
vere. non debent absque manifesta utilitate vel
necessitate vel tolli vel mutari. Consuetudine
consentendi sunt superiores saltem interpretative
in abolicione legum suarum positivarum quando
passim eas diu non observari scire possunt et nec
verbo nec facto redamant. Lex non insti-
tuitur nisi dum promulgatur neque vigorem
habet nisi cum moribus utentium approbatur

Et hoc si sit lex puē positiua ad populi rēgimē
Secus de dīna atq; natuāli dicit. cōtra q̄s
nō est p̄scriptō. vel ad oppositum cōsuetudo
sed tantū corruptela. In oī lege q̄ntūcū
q; positiua bene instituta. aliq̄d est de iure
naturali et dīno. vt q̄ expedit hoīes legib;
rēgulari. q̄ qui p̄tati resistit. dei ordinaōni
resistit. et similes. Decernere ius dīnū et
nāle a positiuis. sicut est difficile ita maxīe
necessariū est et vtile in oī doctrina morali
et politica. et hoc fieri p̄fecte neq̄t absq; sac̄
sapētia. que legibus eternis innitit atq;
fundat. Compacō p̄cōꝝ adinuicē scdm
ḡuitatē maiore et minore ḡnālīe sumi neq̄t
nisi oparentur in ḡne suo et ceteris paribus
qm̄ scdm alias circūstancias p̄ticulares se
habent plurimum vt excedentia et excessa

Quātificacō p̄cōꝝ a postiori sumit a pena
lic; nō sufficientē vsq; quaq; et a p̄ori penes
gen⁹ obiecti et intencōnē finis. et libidinem
seu conatum volūtatis maiorem vel minore
et causam motiuam tpus et locū. et penes
dāpna inde sequentia. que peccās p̄uidebat
aut p̄uidere tenebat. Omnis actus cui⁹
finis intētus est p̄cēm mōrle. mōrlis est. siue
intēdatur actu siue hitu. qd̄ scitur si opans
intērogatus. cur hoc facit. et aduertēs tāde

respondebit ad hunc finē feci. Actus qui aliūde non eēt mōrlis ⁊ fit ppter finem solū veniale videtur esse solum venialis nisi forte pstituaturs finis ille vt vltim⁹ ⁊ quietans ⁊ non solū ut incidens et minus pncipalis actu vel habitu. Non oīs actus pccī est fructū creature. vel vsus eius. sed qñq; est abusus solū venialis. qñq; mōrlis. Non enī oportz vt in omni pccō creatura cōstituatur finis vltimatus abutentis ea. Si q̄s mouetur occasiōliter solū ex pccō mōrli ad aliquem actū faciendū non oportz illū actum esse pccm mōrle. Secus si causa pncipalis huius actus esset mortale delictū. Diligi potest deus ppter finem mercedis qui ipse est vel prout li ppter diceret finē subordina tū sub vltimo fine. Aut prout causam moti uā minus pncipalem denotaret alias non

Similiter de euasione dāpnacōis dicitur

Bonitas naturalis cōsequit̄ ad ens ⁊ hec nō habet oppositam maliciā. Bonitas vero ⁊ malicia morales de gñe. sumūt̄ ex obiecto sed totalis bonitas moralis specialiter p̄d̄z ex circūstantiis finis et alioz fil' adunatis Malicia vero ex vnius illaz circūstantiaz carentia pomim⁹ resultare. Ceterz bonitatē ḡtuitā ⁊ meritoriā ḡcia ḡtum faciens opat̄

Circūstāciarū alie sunt solū concomitantes
actum. et hec nec addūt nec dimīnuūt ad
pccm. Alie dicūtur informātes q̄ ad actus
ut mōlis est integracōez et informacōz exi
gūtur et intrant. Multa ex genē mōilia
sunt quoz similia p̄nt effici bona dū trahū
tur extra rōnem suam. quēadmodō dolere
deliberate de bono alteri⁹ est mōile delictū
Si vero hoc fiat p̄ zelo iusticie boni cōis cui
contrariū est tale bonū ille dolor virtus est
Plexq; multa ex gñe bona eēnt que ex
aliqua circūstancia p̄versa sūt mala et spe
ciem moralē mutācia. Non ois deliberās
agit ex deliberacōne. sicut nec ois ignorans
agit ex ignorantia aut cōtēpnens ex cōtēptu
Potest enī aliquis p̄gredi in actū p̄moz
motuū dū actu deliberat q̄d agendū. nō tñ
ex deliberacōne aget sed ex effremi appetitu
et ex motu passiomis. Dicit̄ autē aliqs agē
ex aliqua causa quādo si non esset illa cau
sa ipse ab agendo cessaret accipiendō large
agere p̄t ad omittē p̄tēdit. Duobus
bonis p̄positis. qñq; ad nullū obligor qñq;
ad vnū illoz non ad aliud. qñq; ad ambo
sub disūctioē solū. In quo casu nō teneor
simpliciter eligere maius bonū si sit michi
difficilius. neq; etiā si sit facili⁹. a habeant

rōnabiles cause illi⁹ dimitte⁹. ⁊ aliud agē
di. Exēpli grā ad expiendā ppriā libēratē

Quā ars pfecta nō deliberat sicut ex virtu
te agit aliq⁹ bñ q̄i subito. sic ex pūsa assue
factioē vicōsus quasi repēte p̄cipitat in cul
pā et ita male h̄tuat⁹ in vicij⁹ ⁊ in iurādo
occupiscendo. odiendo. inuidēdo. ⁊ similib⁹ fe
re demētur continue sicut virtuosi assidue mē
tes crescit vt vey fit. q̄ iust⁹ est iustificet ad
huc ⁊ q̄ sordid⁹ ē sordescat adhuc. Nul
lū desiderū rei illicite factū tantūmō sub odi
cōne adualit̄ vel h̄tūaliter adhibita est de
p se mortale delictū. de p accēns tamen ppter
appetit⁹ sēfualis omocōez nīmā. q̄ scienter
dimittit̄ inualescē ex talis desiderij cōtinua
cōe libera pōt ipm̄ inē mortalia deputari. q̄
q̄ amat piculū pibit in illo. Nullus agēs
bene scdm̄ oēs circūstātiās dici debet dare
scandalū alti. q̄ntūcūq; scādalizetur alius

Scādalu enī est dictū vel factum minus
rēm. plens alti occasionē ruine. Nā in via
omino rēa si q̄s ceciderit nē ex scādalo vie
si ex xpo defcū pueiet. Sol⁹ ille scandali
zat actiue. q̄ aduertēs aut aduertē delēs
alios pmoēs eē ad peccādū ex mō suo agē
di qui sibi nō est in precepto. n̄lomin⁹ ipse
opaci nō desistit. secus in casib⁹ hic exclud

vbi malicia ppria est scandalū gratis acce-
ptū. vbi p̄terea non est aduertētia nec esse
debet de scandulo alteri. ⁊ ubi q̄s ad illud
opandum tenētur. Ille dicit̄ ex malitia
sua peccare et scandalum accipe nō ex actu
alteri qui informat̄ sufficienter de bonitate
hmoi actus. n̄lomin⁹ cadit in ruinā. vt si
ex voto eligionis emisso. pntes p̄t̄ sufficiē-
tem de religionis p̄fectioē informatōnem se
scādalizari ⁊ querant̄. scandalū est hoc. nō
iam pusilloꝝ sed phariseoꝝ. acceptum sc̄z.
nō datum. Quilibet ab oī actu cui nō est
astrictus aliū de. tenet̄ de sistē. quādo timet
aut timē debet sc̄dm vehemētē d̄icturam
scandalū pusilloꝝ quousq; de illo op̄scēdo
diligentiā ⁊ pleucit. nisi forte p̄ cōi vtilitate
vndio spūs sancti doceat illud tūc agendū
vt x̄ps fecit in publicacōe vitatis sac̄mēti

De. vii. p̄c̄is mōz lib⁹ ⁊ p̄mo de supbia

ppetitus gloie si est de vera gloia
et p̄pter deū. virtuosus est. Si de
vana citra deū et nō cōtra deum
vt in bonis fortuē natuē vel gr̄e
venialis est. tam ex gr̄e q̄ ex more. si sit ad
finem bonū. vt pro euitacōe infamie. aut p̄
magno bono edificacōis aliene. ille appeti-
tus discretus est et meitorius. si gloria sit